

Habitologie

Wat maakt een menselijke biotoop tot een habitat? Hoe maak je een menselijke biotoop tot een habitat? Dat zijn de vragen die centraal staan in de Habitologie.

Een Habitoloog creëert werk- / woon- / leefomgevingen waarin mensen, zowel materieel als immaterieel, alles vinden wat zij nodig hebben, als prettig ervaren, en wat de kwaliteit van hun leven doet toenemen.

Habitologie is een samenvoeging van de woorden habitat, psychologie / sociologie / antropologie, en combineert dit met evolutionaire biologie en andere kennisgebieden.

Een biotoop is het geografische gebied waar een organisme leeft. Een habitat gaat voldoet aan de biotische en abiotische voorwaarden voor een organismen om te overleven.

Architecten, stedenbouwkundigen en gebiedsontwikkelaars concentreren zich op de materiële aspecten, zij creëren de biotoop. De Habitoloog concentreert zich op de immateriële aspecten, en maakt daarmee de biotoop tot een habitat.

“Habitologie”, de tijd en de tijdgeest

In het recente verleden hebben we een aantal (maatschappelijke) veranderingen kunnen zien die hierna, grof, in een tijdlijn worden weergegeven:

Materialisme (1950 >)	Nadruk op ‘het’. Op bezit en op de materiële kant (gebouw / gebied)
Individualisme (1980 >)	Nadruk op ‘ik’ / ‘ego’. Gevolg; icoongebouwen en architecten met sterrenstatus.
Collectivisme (2008 >)	Nadruk op ‘wij’. Nadruk op het leven zelf, de relaties met individuen en met de groep.

Gedurende het materialistisch en individualistisch paradigma ging de aandacht vooral uit naar de materiële aspecten van de werk-, woon- en leefomgeving. Die aandacht verschuift nu in hoog tempo naar het immateriële, het werkterrein van de Habitoloog.

“Habitologie”, menselijk welzijn

In het collectivisme gaat het niet meer om bezit of ego. De mens, zijn welzijn en de groep staan centraal. Menselijk welzijn hangt in belangrijke mate samen met sociale behoeften. In die zin overlappen collectivisme en Habitologie elkaar: In beiden draait het om de mens, zijn welzijn, de groep cq zijn sociale behoeften.

Welzijn:

De belangrijkste invloed op ‘subjective wellbeing’ bestaat uit relaties: Partner, kinderen, gezin, familie (47%). De tweede belangrijke invloed op ‘subjective wellbeing’ bestaat uit gezondheid (24%). Samen vormen deze factoren 71% van de ‘factors influencing subjective wellbeing’. Daarna volgen een fijne plek om te leven (8%), financiën (7%), spiritualiteit en religie (6%) en andere factoren (zie bijlagen – onderzoek prof. Tim Jackson / Sustainable Development Commission d.d. 2009).

toinenagel.nl

“Habitologie”, veranderende eisen aan de woon- / leefomgeving

Het begrip woon- / leefomgeving werd tijdens het materialisme en het individualisme vertaald in: Huis (plus de omgeving waarin dat huis staat).

Vanuit die gedachte ontstonden ‘het nieuwe bouwen’ en de ‘monofunctionele wijk’. Inmiddels komen we erachter dat monofunctionele wijken onder andere negatieve gevolgen hebben voor het milieu (veel verkeersbewegingen), negatieve gevolgen hebben voor de sociale cohesie (naast elkaar wonen leidt tot sociale interactie, boven elkaar wonen niet) en negatieve gevolgen hebben voor kleinschalig innovatief ondernemerschap (wonen en werken zijn gescheiden).

Onder andere deze drie aspecten genieten momenteel veel belangstelling. Dat creëert ruimte voor de vernieuwende ideeën over de werk-, woon- en leefomgevingen van de Habitoloog.

Anders benaderen

Het huis, ‘a nice place to live’, vorm slechts 8% van de invloed op ons ‘wellbeing’. Maar, wanneer we het huis niet langer benaderen als een object maar als het centrum van onze familierelaties en gezondheid, dan behelst het ‘ineens’ 79% van de ‘factors influencing subjective wellbeing’.

De veranderende eisen die we stellen aan de woon- / leefomgeving liggen in het immateriële, subjectieve domein. In het gevoel.

Vraag een voorbijganger: Wat is belangrijker? Een ‘huis’ of een ‘thuis’? Het antwoord zal zijn: Een thuis. Vraag een voorbijganger: Wat is van grotere waarde? Een ‘huis’ of een ‘thuis’? Het antwoord zal opnieuw zijn: Een thuis. Vraag nu aan de voorbijganger: Wat is dan het verschil, de meerwaarde, van thuis ten opzichte van huis? Het antwoord zal weergeven dat die meerwaarde vooral in het subjectieve, immateriële, domein ligt. De meerwaarde van thuis ten opzichte van huis bestaat vooral uit; gevoel.

De Habitoloog onderzoekt, reikt oplossingen / aanpassingen aan, en zorgt op die manier dat de biotoop een habitat wordt.

“Habitologie”, veranderende eisen aan de werk- / leefomgeving

De werkomgeving werd, gedurende het materialisme en individualisme, gedomineerd door ‘profit’. Bruto verhuurbare oppervlakten vormden de sleutel tot gemaximaliseerd rendement. Icoongebouwen toonden de weelde van de gebruiker aan de buitenwereld.

In het huidige paradigma vindt de medewerk(st)er het privéleven zeker zo belangrijk als de carrière. Leuk werk is zeker zo belangrijk als goed betaald werk. Arbeid flexibiliseert. Werk wordt minder aan tijd en meer aan taken en projecten gebonden. Deze ontwikkeling vraagt aanpassing van de werkgever én van de werkomgeving die steeds vaker een woon- / werkomgeving is.

In het huidige paradigma straft de consument / burger ‘het grote graaien’ en alles dat daar mee samenhangt meedogenloos af. Icoongebouwen die gevoelens van collectieve trots oproepen worden nog wel geaccepteerd. Icoongebouwen die individualisme en de weelde van één gebruiker ademen worden steeds minder geaccepteerd.

Habitologie & Besluitvorming

“Habitologie”, besluitvorming en initiatief

De besluitvorming, over hoe woon- / leefomgevingen tot stand komen en ontwikkelen, verplaatst.

92% van de woningen in Nederlandse steden wordt gebouwd in opdracht van iets of iemand anders dan de (toekomstige) bewoner(s). [peildatum 2005, bron: VROM]. Overwegend wordt er gebouwd *a)* als gevolg van overheidsbeleid of *b)* met het oog op financieel gewin.

Bouwbeslissingen worden genomen vóór toekomstige bewoners, niet dóór toekomstige bewoners. Dat gaat veranderen. Sterker nog, dit veranderproces is al begonnen, we zien namelijk méér:

- Collectief particulier opdrachtgeverschap
- Herbestemminginitiatieven
- Burgerinitiatieven
- ‘Slow Cities’ (nog niet in Nederland)

Zaken waar traditioneel door overheden of nutsbedrijven in wordt voorzien, worden in het collectivisme meer en vaker door de ‘burger’ zelf opgepakt. Voorbeelden zijn:

- Energieproductie, waarin individueel of in collectief verband in wordt voorzien.
- Collectieve inkomensverzekeringen in de vorm van ‘onderlinge waarborgfondsen’.

Daarnaast worden er alternatieven gecreëerd voor distributiekanaalen. Voorbeelden zijn:

- De ‘zelfoogstboerderij’ en
- ‘urban farming’

Conclusie:

De voorbije decennia kwam het initiatief voor het bouwen of ontwikkelen van werk- / woon- / leefomgevingen van; economisch belanghebbenden, lokale bestuurders en lokale overheden. Zij namen de beslissingen. Nu en in de toekomst wordt minder vóór en meer dóór ‘de burger’ besloten.

De Habitoloog beheerst alle facetten van ‘collaboration’: collaborative marketing, collaborative consumption...

Habitologie & Architectuur

De vroege voorvaders van de “Habitologie”

In de jaren 1920 ontstond het modernisme in de architectuur. Frank Lloyd Wright en Le Corbusier waren enkele van de pioniers. Modernisme wordt tegenwoordig vereenzelvigd met een bouw- of design stijl. In zijn oorsprong is het modernisme echter geen stijl maar een ideaal:

De filosofie achter het modernisme wordt ook wel samengevat als: “Functie boven vorm”. Herkenbaar zijn de eenvoudige geometrische vormen, het vele glas, de zichtbaarheid van de constructie en van de gebruikte materialen. (‘materialiteit’)

Achter deze uiterlijke kenmerken schuilt een gedachte, een ideaal:

Het vele glas draagt bij aan de verbinding tussen binnen en buiten, tussen de mens, de natuur en de seizoenen. De zichtbaarheid -en voelbaarheid- van de constructie geeft het gevoel van vertrouwen

toinenagel.nl

en geborgenheid. De zichtbaarheid en voelbaarheid van gebruikte materialen ('materialiteit') maakt dat bewoners zich omringd weten door 'solide', 'echt' en overwegend 'natuurlijk'. De eenvoudige geometrische vormen geven structuur en rust, en maken de indeling intuïtief. De locatie, in de natuur of met een ander fraai uitzicht, maakt dat de bewoners zich verbonden voelen met de omgeving. Het gebouw zelf, en de materialen waaruit het is opgetrokken, gaan een 'dialoog' aan met de omgeving.

Een van de vroege Habitologen is architect en evolutionair bioloog Richard Neutra. Zijn aandacht voor het subjectieve, immateriële, domein gaf Neutra vele inzichten. Een van die inzichten "*Seeing a horizon makes us feel secure*" werd door Neutra veelvuldig verwerkt in zijn ontwerpen.

Habitologie omarmt veel van de idealen die schuil gingen achter het vroege modernisme:

- De -materiële en immateriële- functie staat centraal...
- Het gebouw faciliteert de functie...
- Centraal staan de mens, zijn of haar leven, en het delen van dat leven...
- Het gebouw faciliteert de aansluiting tussen mens en natuur...
- Het gebouw faciliteert de aansluiting tussen mens en materiaal... (materialiteit / what you see is what you get).

Een Habitoloog heeft niet de intentie, noch de capaciteiten, om de architect te vervangen. De Habitoloog wil complementair zijn: De architect geeft vorm aan het materiële, de Habitoloog geeft vorm aan het immateriële, en natuurlijk is er ook overlap.

Habitologie & Maatschappij

De mens, zijn biotoop, zijn habitat

In het modernisme van de jaren 1920 en daarna ging het om idealen. Nu, in 2012, hebben we ervaring met en dus ook bewijzen voor wat er gebeurt als we die idealen niet volgen:

Snijd de mens af van de natuur, en hij voelt zich (op termijn) ongelukkig. Mensen met verschijnselen van overspannenheid en mensen in de herfst van hun leven zoeken het contact met de natuur. Daar putten zij rust, herstel en levensvreugde uit. Die werking zou het op jonge gezonde mensen dus ook moeten hebben, al is dat misschien onbewust. Snijd de mens af van de natuur en hij verliest het respect voor de natuur, en zal deze vernielen.

Met marmer geplaveide pleinen en spiegelglazen gebouwen zijn verschijnselen uit het materialisme en individualisme. Voor een gezellig samenzijn hebben we die marmeren pleinen en spiegelglazen gebouwen niet nodig. Een boom en een bankje, het typisch mediterane tafereel, volstaan. De functie is belangrijker dan de materiële verschijningsvorm.

Voor de Habitoloog staan de mens, zijn geluk en zijn welzijn centraal. Materiële verschijningsvormen staan in dienst van geluk en welzijn.

"Habitologie" maatschappelijk...

Een huis tot je beschikking hebben en tegelijkertijd een thuis missen... 'Thuis' heeft een meerwaarde ten opzichte van 'huis'. Het ontbreken van een 'thuis' kan zich uiten in gevoelens van ontheemdheid, je verloren voelen, het gemis ervaren aan een plek waar je jezelf beschermd en veilig voelt.

Ontheemd, verloren, onbeschermd en onveilig opgroeien heeft verstrekende gevolgen voor de menselijke psyche in het algemeen, en voor zijn sociale ontwikkeling in het bijzonder. Dat uit zich

toinenagel.nl

onder andere in achterblijvende 'hechting' en achterblijvende 'sociale vaardigheden'. Mensen die niet of moeilijk 'hechten' voelen zich niet verbonden. Voelen zich niet verantwoordelijk. Voelen geen of minder mededogen...

Wanneer de sociaal cohesieve gevoelens minder ontwikkelt zijn, of ontbreken, dan uit zich dat -onder andere- in vernielingen en verpaupering. Intermenselijk uit het zich in minder ontwikkelde empathische vermogens, in egocentrisme, in narcisme, in ongeïnteresseerdheid ten aanzien van - onder andere- de medemens.

De Habitoloog dient in de eerste plaats de bewoner, die graag een thuis wil. In tweede plaats dient de Habitoloog het maatschappelijk belang; sociale cohesie, mensen die zich ontfermen over elkaar.

Habitologie & Communicatie

Ambitie

In het materialistisch en het individualistisch paradigma hadden particulieren en bedrijven dezelfde ambitie: *Het vergaren van zoveel mogelijk bezit*. Die ambitie heeft als gevolg dat mensen en bedrijven elkaar onderling als competitie en als bedreiging zien, en ook als zodanig op elkaar reageren. Dat uit zich in het benadrukken van onderscheid, het benadrukken van 'unique selling points' (USP's) en in het overschreeuwen van elkaar.

In het collectivisme is 'welzijn' de centrale ambitie. Dat begint bij het eigen welzijn, hetgeen onlosmakelijk is verbonden met het welzijn van de medemens, de natuur, de aarde. Aan welzijn werk je samen, en alles en iedereen heeft daar baat bij. In het collectivisme zien particulieren en bedrijven elkaar niet als bedreiging of competitie maar als partners met wie men samen de ambitie waar kan maken.

Partnering

Als de competitie tot een samenwerking wordt, dan is ook de aanleiding om elkaar af te troeven en te overschreeuwen weg. De hiërarchie verdwijnt:

Bedrijven 'verkopen' niet langer, althans niet in de zin van overtuigen en manipuleren (om producten te kopen die men niet nodig heeft). Bedrijven maken de dingen waar mensen behoefte aan hebben, spullen waar mensen zelf om vragen. Mensen en bedrijven gaan daardoor anders met elkaar om.

Bewoners en lokale overheden gaan anders met elkaar om. Ervaart een bewoner zijn gemeente als 'sta in de weg', of als een partner? Ervaart een gemeente zijn inwoners als 'burgers' of als partners? Wanneer je dezelfde ambitie koestert, welzijn, dan draag je elkaar niets op, je vraagt elkaars hulp.

Communicatie

Communicatie had, in het materialisme en individualisme, vooral tot doel de ander te 'overtuigen': Wij zijn / dit product is beter dan... Dit móét je hebben. Dit móét u doen.

In het collectivisme is communicatie een middel om te komen tot allerlei vormen van samenwerking. In jargon: 'collaboration' (collaborative marketing, -consumption, -communication).

toinenagel.nl

Het doel van communicatie is anders, de 'tone of voice' is anders, de communicatiemiddelen worden op andere manieren ingezet. Minder eenweg-communicatie, meer tweeweg-communicatie. Minder monologen, meer (oproepen tot) dialogen.

De Habitoloog beheerst 'collaboration' en 'collaborative communication' op theoretisch- en op uitvoerend niveau.

(trends & begrippen: Crowdsourcing, Co-creation, Burgerinitiatief, Burgerparticipatie, Overheidsparticipatie)

Habitologie & Voor wie?

Opdrachtgevers: Woningcorporaties. MFA's. Gemeenten. Provincies. Ministeries.
Maatschappelijke organisaties. Charitatieve instellingen. Maatschappelijke vastgoed ondernemingen. Zorginstellingen. Beleidsmakers. Beslissers over publieke ruimten en -accommodaties. Stimuli van sociale cohesie.

Belanghebbenden: Alle genoemden plus: Mens, natuur en milieu. Bewoners. Maatschappelijk belang.

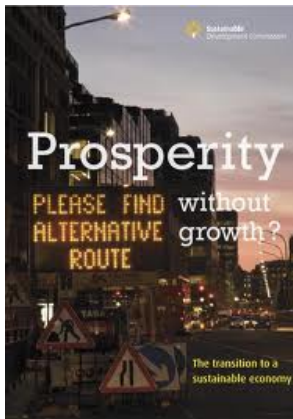
Habitologie wordt een interdisciplinaire universitaire opleiding, een leerstoel. De ideale omgeving voor deze leerstoel voorziet in opleidingen: Economische psychologie, Sociologie (Sociale / Culturele Antropologie), Bouwkunde (Stedenbouwkunde), Architectuur, Marketing, Strategische communicatie.

Bijlage 1: Statistieken en inzichten

(Statistische) inzichten, welke invloed hebben op de Habitologie:

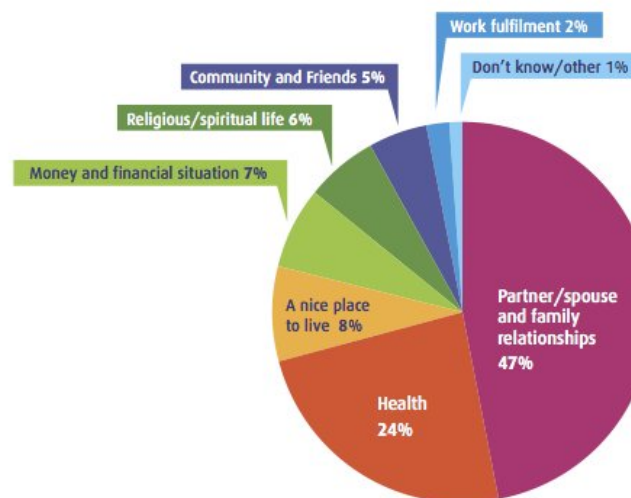
Jackson

De Sustainable Development Commission ontwikkelde, op verzoek van de Britse regering, een alternatief voor de 'groeieconomie'.

SDC pleit voor een economie gestoeld op 'prosperity', vrij vertaald; 'welvaren'. Het plan wordt onderbouwd met research waaruit blijkt dat de gemiddelde (westerse) mens geen behoefte heeft aan economische groei maar aan 'welvaren'. Mensen willen een goede gezondheid, en niets tekort komen. Mensen zoeken een gevoel van welbehagen, of 'geluk' zo u wilt...

In onderstaand cirkeldiagram ziet u welke factoren bijdragen aan het (subjectieve) gevoel van welbehagen:

Factors influencing subjective wellbeing (Prof. Tim Jackson)

In de Habitologie staan de mens en zijn 'subjective wellbeing' centraal. Partner, kinderen en familie leveren daaraan met 47% de grootste bijdrage. Opgeteld bij gezondheid geeft dat samen een bijdrage van 71%. Opvallend is dat 91% van ons geluk niets met het huis of het gebouw te maken heeft.

Meer betekenen voor anderen

Bijna 60 procent van de inwoners in de zestien rijkste landen, waaronder Nederland, is zoekende om meer te kunnen betekenen voor anderen. De meesten worden gehinderd door praktische zaken zoals het gebrek aan tijd, middelen, energie en inspiratie. De wens en zoektocht om meer te doen voor anderen dan alleen geld doneren wordt door 74 procent van de 24.000 ondervraagden gezien als dé

toinenagel.nl

manier om het leven zin te geven.

Het niet kunnen vervullen van deze behoefte, kan leiden tot gevoelens van depressie en een minder zelfbeeld. Dit blijkt uit een groot wereldwijd onderzoek naar zingeving in zestien landen met het hoogste bruto nationaal product, waaronder Nederland, in opdracht van Letsheal.org.

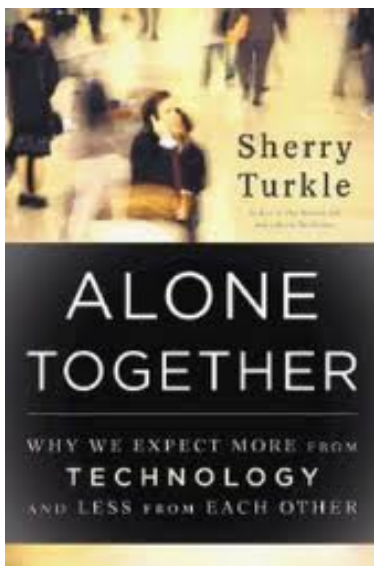
Jacobs

Mevrouw Jane Jacobs, van grote invloed op stedenbouw in de Verenigde Staten, hield er een aantal interessante 'gezond boeren verstand' inzichten op na. Zij was een fel tegenstander van *'het nieuwe bouwen'*, zoals we dat in Nederland sinds de jaren 1960 doen. Ze was een groot voorstander van *'de spontane stad'*, waarin een gemengde omgeving leidt tot sociale cohesie maar ook tot veerkrachtige micro-economieën. Het soort economieën waarvan we ons sinds de crisis meer en meer beginnen te realiseren dat we daar grote behoefte aan hebben.

Een van de 'gezond boeren verstand' inzichten maakte zij al in de jaren '60 wereldkundig: *"New ideas need old buildings"*. In die tijd gingen er in Nederland veel oude gebouwen tegen de vlakte. Kijk waar de creatieve industrie zich de voorbije decennia heeft gevestigd, en zie daarin het gelijk van mevrouw Jacobs.

Een ander 'gezond boeren verstand' inzicht luidt: *"Naast elkaar wonen leidt tot sociale interactie, boven elkaar wonen niet."* Waarmee mevrouw Jacobs pakkend weergaf wat de sociale en maatschappelijke impact is van het leven in flatgebouwen.

Turkle

MIT professor Sherry Turkle tekende in haar boek 'Connected but Alone', het vervolg op het hiernaast afgebeelde 'Alone Together', dertig jaar onderzoek op naar de invloeden van technologie op mens en maatschappij:

Onze sociale vaardigheden hollen achteruit. Dat komt omdat we moeilijke gesprekken en situaties uit de weg gaan, en onze smartphone en andere devices gebruiken als legitimering voor dat gedrag. Als een gesprek of een situatie moeilijk wordt, dan 'zappen' we als het ware weg door in onze telefoon te duiken. Op die manier missen we, terwijl we opgroeien, belangrijke levenslessen.

Op de vraag: Waarom check jij jouw emails en sociale netwerken zo vaak? antwoorden respondenten allemaal iets dat zich laat vervatten in het woord: *Hoop*. We hopen dat er iets positiefs gebeurt, en willen dat niet missen.

Een van Turkle's conclusies is dat wij op dit moment een sterke behoefte voelen aan: *Ongedeelde aandacht*.

Wanneer onze sociale vaardigheden en -omgangsvormen achter blijven dan is het logisch te veronderstellen dat we ook minder goed in staat zijn om vriendschappen en relaties aan te gaan en te onderhouden. De uitkomsten van de onderzoeken op de volgende pagina lijken die veronderstelling te onderschrijven:

toinenagel.nl

TNS-NIPO

50 procent van de Nederlandse bevolking ervaart gevoelens van eenzaamheid. 28% mist vooral een goede vriend of vriendin. De behoefte aan échte vrienden is gegroeid naar 28%. Met name vrouwen tussen de 30 en 40 ervaren het gemis aan een echt goede vriend of vriendin. 23% van de mensen ervaart *'een leegte'* en 27% mist *gezelligheid* om zich heen.

CBS

Tegelijkertijd groeit het aantal éénpersoonshuishoudens explosief: Nederland telt momenteel 7,4 miljoen huishoudens. In 1995 telde ons land nog ca. 2 miljoen éénpersoonshuishoudens. Nu zijn dat er 2,66 miljoen, 36% van het totale aantal. Een groei met 35%.

'Vergrijzing' heeft op deze groei slechts beperkt invloed: 31% van de 2,66 miljoen éénpersoonshuishoudens wordt gevoerd door alleenstaande 65-plussers. 69% van de eenpersoonshuishoudens wordt dus gevoerd door mensen jonger dan 65 jaar. Ruim 20% van de 2,66 miljoen éénpersoonshuishoudens, ruim 500.000 in getal, betreft eenoudergezinnen...

toinenagel.nl

Bijlage 2: Wetenschap

Wetenschappelijke inzichten, welke van invloed (kunnen) zijn op de Habitologie:

Harlow

Wanneer we de inzichten van professor Turkle ('*Connected but Alone*') in relatie brengen met de inzichten van psycholoog professor Harry F. Harlow ontstaat een, voor de Habitologie, interessante onderzoeksrichting.

Harlow voerde in de jaren '60 een omstreden experiment uit met een aapje dat moet kiezen tussen een 'moeder' van ijzerdraad, die hem eten geeft, en een 'moeder' van neptont die hem geen eten geeft.

Uit dit en uit latere vervolg onderzoeken werd een groot aantal psychologische, biologische en sociale afwijkingen opgetekend. Harlow kwam daarmee onder andere tot een, toen nog progressief, inzicht namelijk: Het verband tussen '*Maternal Care and Mental Health*'.

Het volgende is feit noch mening, maar een hypothese waarmee de Habitoloog de wetenschap wil prikkelen om tot nader onderzoek over te gaan:

Heeft de veranderende omgeving waarin wij opgroeien en leven invloed op ons gedrag, met name in sociaal perspectief? En, zo ja, wat zijn daarvan de gevolgen?

Onder 'veranderende omgeving' verstaan we onder andere: 1) De onnatuurlijke, vaak betonnen, omgeving waarin wij opgroeien en leven. Maar ook: 2) Ouders wiens rol als ouder / opvoeder deels vervangen is door videorecorders, (spel) computers en andere elektronica.

Beton en elektronica, in de menselijke omgeving, en het ijzerdraad -waaruit de surrogaat openmoeder bestond- voorzien niet in de affectieve behoeften van de nakomelingen. Bij apen had dit verstrekende gevolgen van psychologische, biologische en sociale aard...

Hebben de omgevingsfactoren waarin een 'mensjong' opgroeit vergelijkbare effecten op de ontwikkeling van de persoonlijkheid, biologie en de sociale inborst van de mens?

Dat er overeenkomsten zijn wordt door het onderzoek van Turkle deels al bewezen:

Toenemende consumptie van technologie en media leidt tot minder ontwikkelde sociale vaardigheden, en tot gevoelens van 'verlorenheid' en stress... Een emotie is een 'emergency' die direct gedeeld moet worden. Krijgt de afzender niet direct reactie dan voelt deze zich verloren en eenzaam...

Turkle levert Gedeeltelijk bewijs, en gedeeltelijk bewijs is niet genoeg. Inzichten mogen pas verwerkt worden in het plan van aanpak van de Habitoloog als het wetenschappelijk bewijs geleverd is.

Habitologie maakt wetenschap tot toegepaste wetenschap en kan, zoals in dit voorbeeld, ook de initiator zijn voor nader wetenschappelijk onderzoek.